

De gebroeders Snoek en hun zus

Sjaak Kouwenhoven in De Stad Gorinchem 26 10 2021 (Voetnoten van redactie)

*Sinds 4 jaar verdiept Sjaak Kouwenhoven zich in personen en gebeurtenissen uit de regio die een (belangrijke) rol speelden tijdens WO II, maar die de geschiedenisboeken niet hebben ge-
haald, „Het is mijn streven deze 'vergeten' moedige mensen een gezicht te geven. Opdat wij niet
vergeten.”*

Johan en Wim Snoek zijn geboren in Gorkum. Hun ouders waren Covert Snoek en Maria Snoek-de Nooij. Ze woonden in een groot huis op de Kalkhaven. Covert Snoek had een manufacturenzaak (textiel-detailhandel, zouden we nu zeggen) op de hoek van de Langendijk-Hoogstraat. Vader overleed op jonge leeftijd en het gezin Snoek verhuisde naar Renkum, waar Maria Snoek-de Nooij haar eigen textielwinkel opende. De familie van hun moeder woonde in het nabijgelegen Ede en Bennekom. De broers Snoek werkten mee in het bedrijf.

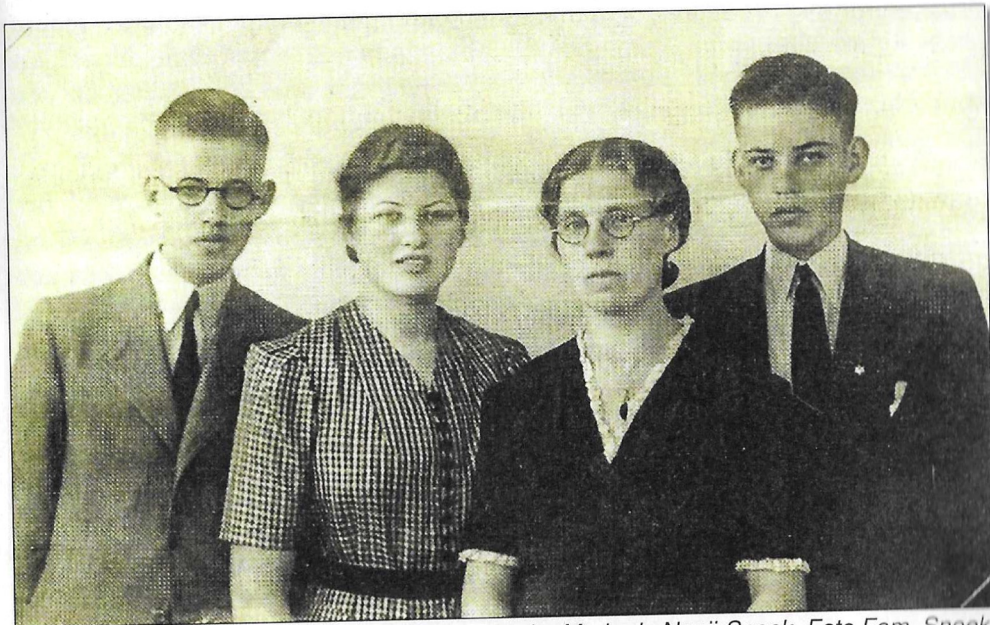
Na 10 mei 1940 raakten de gezinsleden geleidelijk betrokken bij het verzet. In eerste instantie ging het om kleine, ongeorganiseerde acties. Bijvoorbeeld: Johan Snoek en zijn broer Wim en zus Rie¹⁾ stalen één van de kerkklokken van de Renkumse kerk. Toen met represailles werd bedreigd, lieten ze de klok weer achter op de plek vanwaar ze hem hadden meegenomen. Naarmate de oorlog vorderde, begon het verzet zich steeds beter te organiseren.^{2a)}

De familie Snoek nam tijdelijk een jonge joodse onderduiker thuis^{2b)}. Tijdens de April-Mei-stakingen in 1943 zorgden de broers Snoek ervoor dat de meeste winkeliers in Renkum hun deuren sloten.

Johan Snoek

Op 17 september 1944 startte operatie Market Garden en landden parachutisten van de Britse 1st Airborne Division op de heide nabij Renkum. De Binnenlandse Strijdkrachten en de Britten vestigden hun hoofdkantoor in Hotel Rijnzicht in de Dorpsstraat. De Britten konden Renkum niet houden en alles werd snel opgeruimd. In de loop van de Slag om Arnhem werden de Britten verschillende keren door Johan Snoek geïnformeerd over de Duitse troepenbewegingen in en rond Renkum. Op 21 september trof Snoek een piloot uit Nieuw-Zeeland tussen Renkum en Wageningen-Hoog die uit een neergestort vliegtuig kwam. De piloot werd veilig over de Rijn gebracht. Op 9 oktober werd de Engelse brigadegeneraal John W. 'Shan' Hackett ondergebracht bij de familie van Johan

1) Sjaak Kouwenhoven vertelde onlangs dat hij de rol van Rie steeds groter is gaan zien en dat hij aan haar rol nog een extra studie wijdt op dit moment.

Wim (l.) en Johan Snoek + hun zus Rie en moeder Marie de Nooij-Snoek. Foto Fam. Snoek

Snoek. Over zijn belevenissen in Nederland heeft de Engelsman een boek geschreven (titel: *I Was a Stranger*). Hackett, een van de bevelhebbers van de Market Garden, onder maarschalk Montgomery, had het commando over de 4de Britse parachutistenbrigade. Ze landden op 18 september 1944 op de Ginkelse Heide, waarbij hij zwaargewond raakte. Hij werd opgenomen in het Elisabeths Gasthuis in Arnhem en overleefde ternauwernood. Met behulp van het verzet wist hij het ziekenhuis te ontvluchten en werd hij daarna 4 maanden verzorgd door de familie van Johan Snoek (de dames De Nooij en Rie de Nooij die daar ook als evacuée verbleef)^{2c}).

Tijdens zijn verblijf heeft John Hackett alle tijd om bij te komen. Hij went al snel aan het rustige dagritme en krijgt prima te eten ondanks de voedselschaarste. Het is duidelijk dat deze familie alles uit de kast trekt om deze generaal zo goed mogelijk te verzorgen. Een eitje, een glas wijn, het behoort tot het dagelijkse menu. Hackett vult zijn dagen met rusten, en het lezen van de Bijbel en Engelse boeken. Verder speelt hij soms een potje schaaak met Johan (waar hij vrijwel altijd van verliest), en is bezig Nederlands te leren. Ook schrijft Hackett regelmatig brieven. Vanuit het verzet en de Britse militaire leiding waren inmiddels verschillende plannen gemaakt om John Hackett te laten ontsnappen én ook weer afgeblazen. Soms werd een plan op de dag van de uitvoering nog stopgezet,

Hackettweg

De woningen in de Airbornebuurt van Renkum (Hicksweg, Hackettweg en Airborneweg) zijn gebouwd eind jaren '50 begin jaren '60. De herkomst van de naamgeving is duidelijk. De Airbornebuurt is een gemêleerde buurt. Er staan zo'n 120 huur- en koopwoningen waaronder seniorenwoningen.

De straten bevinden zich dicht bij het gebied waar de luchtlandingen in september 1944 plaatsvonden. Dit zijn de enige straten in het dorp Renkum die verwijzen naar de luchtlanding. In Oosterbeek is ook nog de generaal Urquhartlaan.

John Hackett was brigadegeneraal van de 4e parachute brigade tijdens de slag om Arnhem. Tom Hicks had het tijdelijke bevel over de gehele Airborne divisie.

Jos van Deelen

bijvoorbeeld vanwege slechte weersomstandigheden. Johan Snoek vindt het op een gegeven moment genoeg. Hij is ontevreden over de inzet om John Hackett naar bevrijd gebied te krijgen en hij besluit gebruik te maken van een binnen het verzet bekende ontsnappingsroute via het water van de Biesbosch. Toen Hackett voldoende hersteld was, fietste hij op 30 januari 1945 samen met Johan Snoek door de sneeuw via Groot Ammers naar Sliedrecht. Met een vals persoonsbewijs werd hij als 'meneer Van Dalen' door lincrosser Koos Meijer via de Biesbosch naar bevrijd Ne-

derland gebracht. Hij kwam op 5 februari in Lage Zwaluwe aan en was twee dagen later weer bij zijn vrouw.

Johan Snoek (Gorinchem, 25 mei 1920 - Rotterdam, 31 augustus 2012).

Wim Snoek (Gorinchem, 27 juli 1922 -Balkbrug, 20 januari 2015).

2a) Veel Renkumers waren bij het steeds beter gecoördineerde verzet betrokken. In het boek "Zes dorpen in oorlog en Verzet" schrijft W. van den Brink o.a: "Tot hen, die zich in Renkum praktisch vanaf het begin tegen de Duitsers te weer stelden behoorden de gebroeders Johan en Wim Snoek. Hun moeder was weduwe en dreef een manufacturenzaak aan de Dorpsstraat. Johan en Wim werden moreel gesteund door hun zus Rie. Tekenend voor haar mentaliteit was het dat ze de familie ertoe aanspoorde te gaan staan als het Wilhelmus over radio Oranje weerklonk. Toen een aspirant huwelijkskandidaat eens op bezoek was en zich over dat ceremonieel vrolijk maakte, werd hij prompt afgeschreven . . . Het verzet begon al op 18 augustus 1940 toen Johan en Wim tijdens een vergadering van de jongelingsvereniging gevraagd werd om met het blad Hou en Trou te colporteren. Dat ging hen vlot af. Het blad werd al spoedig verboden. In hun textielzaak droeg Johan op de verjaardag van koningin Wilhelmina, een rouwband.

In augustus 1941 trad hij toe tot de Ordedienst (O.D.). Achter in het bos van boswachter Veldman legde hij, met anderen, die eed af: „Ik zweer trouw aan de koningin. Ik zweer mijn leven te willen geven voor het vaderland en het geheim van deze vereniging te zullen bewaren tot het uiterste." Die O.D.-afdeling werd opgericht onder leiding van de latere Engelandvaarder, Ir. D. B. Mans. De organisatie was feitelijk meer gericht op de ordehandhaving direct na de bevrijding en dus voor sommigen te „tam". In het begin kon men niet veel meer doen dan het geven van speldeprikken. De gebroeders besloten om nooit iets aan de Duitsers te verkopen, ze kladden eens de ruiten bij N.S.B.-ers vol met verf en maakten soms collaborateurs het leven zuur door ze 's nachts vanuit het lokaal van de luchtbescherming uit hun bed te bellen. Op 31 augustus 1941 schilderden ze op de laan naar Oranje Nassau's Oord met oranje menie in enorme letters: „Wij willen Wilhelmina weer!" Mannen van gemeentewerken moesten dat ongedaan maken en deden dat zó precies dat de leus er later in plaats van in oranje, in zwarte letters op stond . . .

Op een zondagmiddag, ook in 1941, maakte de familie Snoek een wandeling naar de Rijn, waar hout bestemd voor de Duitsers lag opgeslagen. Rie kwam op het idee het hout 's avonds in brand te steken. Zo gezegd, zo gedaan, maar met twee liter benzine leverde dan wel een grote steekvlam op en grote schrik bij de brandstichters, maar het hout vatte geen vlam. De volgend avond gebruikten ze petroleum en dat ging beter. De daders maakten zich uit de voeten, gingen naar huis langs een omweg, wijselijk zonder zich bij de stroom Renkummers te voegen die op het vuur afkwamen, en bewonderden het vuurwerk. Commentaar van moeder Snoek: „Julie lijkt Nero wel, eerst brandstichten en er dan van staan te genieten." De volgende dag ontmoette Wim op de pont een boerin, die lid van de N.S.B. was. Ze zei, wijzend op de smeulende stapels hout: „De lui die dat gedaan hebben moesten ze doodschieten". Begrijpelijk dat hij hevige aanvechtingen had haar overboord te smijten .

...
Eind mei 1943 sprak ds. F. Slomp, oprichter van de Landelijke Organisatie voor de hulp aan onderduikers en zelf ondergedoken, op een uiteraard geheime bijeenkomst te Ede. Een van de resultaten van die bijeenkomst was de oprichting van een plaatselijke afdeling te Renkum, en een te Heesum. Organisatorisch ressorteren deze twee afdelingen onder Wageningen, maar er werden ook contacten onderhouden met Oosterbeek via verzetsvrienden als Jan Gerritsen, Jan Stroes en de gebroeders Evert („Nico") en Chris Boven. Johan Snoek kreeg de leiding van de L.O. in Renkum, Theo Geurtsen in Heesum.

...
In Renkum behoorden tot de engere kring van medewerkers Geurt Hulsteijn de postbode, Dirk Goedhart, Marinus Peelen, Jan Brandsma en kapelaan B. L. J. Stockman. Een groeiend aantal dorpsgenoten werd bereid gevonden onderduikers te herbergen, o.m. de familie Lourens. Ook onderhield de Renkumse L.O.-afdeling relaties met de heer W. Middendorp en Louis Kranen. De vrachtrijderij van de firma Meischke deed dienst als adres van aankomst voor de onderduikers. Er was daar altijd een komen en gaan van allerlei mensen dus dat viel niet op.

Op zondag 2 juli 1943 deed ds. B. D. Smeenk, op voor de verzetslieden magistrale wijze, intrede als predikant van de gereformeerde kerk te Renkum-Heesum. Hij nam

van meet af aan zeer actief deel aan het verzet, met niet aflatende zorg voor joden en andere vervolgd. Voor velen werd hij een groot inspirator en geestelijk leidsman. Er ontstonden allerlei dwarsverbanden. Zo kwam de latere burgemeester C. A. van den Hoofd, thans woonachtig te Doorwerth, via ds. Menno Huizinga en diens echtgenote te Velp, terecht bij ds. Smeenk, die hem aan een onderduikadres hielp bij de familie J. Rozeboom Sr. aan de Kerkweg in Heelsum. Via van den Hoofd ontving ds. Smeenk later heel wat bonkaarten en andere distributiebescheiden van de L.O.-organisatie in Noord-Brabant-West. Het buitenaf gelegen huis Kortenberg op het Landgoed Oranje Nassau's Oord, waar zwager Van den Hul woonde, werd een gewild toevluchtsoord voor velen die door de bezetters gezocht werden. Cor van den Hoofd kwam dikwijls op de boerderij de Boersberg en was betrokken bij de overval op het zwembad De Branding in Doorwerth. Henk van den Hul — aldus van den Hoofd en anderen — speelde als koerier in de illegale activiteiten rond Heelsum- Renkum een belangrijke rol.”

...

2b) W. van den Brink schreef in “Vijf dorpen in oorlog en verzet”, p. 16: “Spannende dagen volgden door acties vanuit 't Hemeldal in Oosterbeek, de bevrijding van politieke gevangenen uit de Koepel in Arnhem en de arrestatie van „Nico” Boven. Johan Snoek achtte het niet raadzaam thuis te slapen, en overnachtte daarom bij buurman Klaassen. Die herbergde evenwel ook een joods meisje. Haar adres werd verraden en omstreeks middernacht kwam de S.D. om haar te arresteren. Johan probeerde nog met het meisje te vluchten maar een S.D. schoot een kogel door zijn been. Klaassen en het meisje werden weggevoerd. Johan liet men, na een kort verhoor en onderzoek waarbij een lijst met L.O.-gegevens gelukkig aan de aandacht van de Duitsers ontsnapte, liggen. In allerijl werden alle in huis zijnde bonkaarten, die keer bestemd voor onderduikers op de hele Veluwe, en alle andere bezwarend materiaal weggesleept met hulp van de bevriende politieagenten Th. de Hair en E. Driessen. Johan dook voor een paar weken onder bij de familie Brauns, totdat zijn been genezen was.”

....

2c) Daarbij verscheen ook een Nederlandse jongen, herkenbaar aan een Rode Kruisarmband, op het toneel, 't Zou later de jonge Zwerus de Nooij uit Ede blijken te zijn! ... Daar werd hij welkom geheten op het adres Brouwerstraat 5 door de familie De Nooij-Mulder. Letterlijk gedragen door twee leden van de familie ging de brigadegeneraal daar naar een eerder georganiseerde veiliger schuilplaats ten huize van een drietal zusters De Nooij aan de Torenstraat. In dat huis trof generaal Hacket ook de uit Renkum geëvacueerde weduwe M. Snoek-De Nooij, met haar dochter Rie en zoon Johan. Zoon Wim Snoek was door de Sicherheitspolizei gearresteerd en bevond zich vermoedelijk in een Duitse gevangenis.”

In het boek "Zes dorpen in oorlog en verzet". staan op p. 15 diverse Renkumse verzetsmensen vermeld (zie noot 3a, hierboven op p. 15-16) Dat leidde tot de vraag of Sijtje van den Hul (Nu 89 jaar, schoondochter van Henk van den Hul,) wat meer kon vertellen.

Waarom onderduikers bij van den Hul in het huis Groenendaal op ONO terrein? Onder hun huis - de boerderij Groenendaal (zie Echo's 2018.1, p.5), tamelijk achteraf in het bos van O.N.O.- zat een hele grote kelder. Die zat vaak vol met onderduikers.

Gerrit (mijn man) vertelde altijd: "Als kind werd ik 's morgens soms wakker en dan dacht ik: wie ligt er nou bij mij in bed? Die ken ik helemaal niet." Dan was er 's nachts weer een aangekomen. Er waren niet altijd mensen in de kelder, maar de Duitsers waren doodsbang om een gewelfde kelder in te lopen. Daar gingen ze niet in. Dat was te gevaarlijk. Gewelfde kelders waren veel sterker dan gewone kelders, maar daar konden ook hoeken (of zijgangen) in zitten. En als ze dan zo'n kelder in liepen, dan konden ze gelijk wel doodgeschoten worden. En Gerrit z'n vader was er niet en dan moest Gerrit z'n moeder naar beneden de kelder in lopen van de Duitsers. En dan zei ze: "Ik zie niks." Maar dan durfden ze (*de Duitsers*) d'r zelf nog niet in en dan liepen ze vaak weer terug. Want ja ze dachten: "Zo'n vrouw zouden ze dan wel niet doodschieten, maar ... (*een gelaarsde soldaat wel*)." Ja, dat was een heel apart verhaal altijd.

En in die grote gewelfde kelder, daar zaten dus ook wel mensen die door Jan Peelen de Rijn overgezet werden, want Gerrit z'n vader moest ze altijd door het bos naar de Rijn brengen. Dat deed Peelen niet. Peelen had wel een vergunning om vrij de Rijn over te steken, maar die dorst zelf niet door het bos. Want daar kon de Duitser wel zitten. Gerrit z'n vader kende dat bos op z'n duimpje. Die kende elke paadje. Dat was zijn bos. (*Henk v.d. Hul was destijds de boswachter van O.N.O.*). En hij pakte sowieso nooit dezelfde weg, dan 'ns 'n keer zus, dan 'ns 'n keer zo. Dan 'ns 'n keer achter de grafheuvels langs, dan 'ns 'n keer vóór de grafheuvels langs.

Waar gingen ze dan precies de Rijn over?

Vaak ietsje vóór de papierfabriek zeg maar, daar is de Rijn ook een tikkeltje smaller. Dan hadden ze toch nog wel een klein kaal stuk uiterwaarde over te steken, maar niet heel veel. Aan deze kant stonden wat boompjes en aan de andere kant eigenlijk ook. Daar waren altijd wel struikjes en bosjes langs de Rijn